

David van Dijk

Natuurbehoud en recreatie op De Hoge Veluwe

C. J. Stefels

Op 26 april 1935 werd het landgoed 'De Hoge Veluwe' door de heer en mevrouw Kröller-Müller overgedragen aan de Stichting het Nationale Park de Hoge Veluwe. Dit jaar wordt dan ook het 50-jarig bestaan gevierd, ter ere waarvan o.a. de film en het jubileumboek onder de titel 'Het bewaarde landschap' zijn uitgebracht.

Relatie natuurbehoud - recreatie

Laten we eens nagaan hoe dat landschap in de afgelopen 50 jaar is bewaard. De statuten van de Stichting uit 1935, die nog steeds van kracht zijn, bepalen o.a. dat: het landgoed als natuurmonument behouden dient te blijven en dat het dient te worden opengesteld voor het publiek. Zo'n tekst is ruim te interpreteren maar in de huidige tijd luidt de op-

dracht dat natuurbehoud en recreatie moeten samengaan. Wanneer we daarbij nog opmerken dat het Park jaarlijks zo'n half miljoen bezoekers ontvangt, dan rijst de vraag of dit wel te combineren is met de duurzame instandhouding van de in het Park gelegen natuurgebieden. Zijn de statuten derhalve wel uitvoerbaar?

Wanneer we de voorwaarde stellen dat het recreatieve gebruik de duurzame instandhouding van het natuurterrein met behoud van de natuurwetenschappelijke en landschappelijke kwaliteiten niet in de weg mag staan, dan is gedurende het bestaan van de Stichting daaraan redelijk voldaan. Daarbij dient echter te worden bedacht dat het landschap geen statisch gegeven is en dat het heel moeilijk is veranderingen in natuurwetenschappelijke kwaliteiten exact te relateren aan recreatief gebruik. Dit is wel mogelijk bij extreme vormen, b.v. daar waar het vegetatiedek door recreatie verdwijnt. Voorzieningen ten behoeve van

	Kenmerk					
	oppervlakte	aard van het gebied	bodem	topografie	rasters	ingangen
Veluwezoom	4800 ha	meest bos en heide	arme stuifzanden, wat rijker gestuwd preglaciaal en rijke löss/leemgronden	zowel vlak, hellend als geaccidenteerd	niet omrasterd, kleine gedeelten langs rasters van derden; geen tussenrasters	aan de rand tenminste voor gemotoriseerd verkeer; voor overig verkeer tientallen en vanaf stelsel van openbare wegen het Park vele tientallen
De Hoge Veluwe	5000 ha	meest bos, heide en korstmosvegetaties	meest arme stuifzanden	grotendeels vlak	geheel omrasterd met tussenrasters die het gebied in drieën delen	

publiek en recreatie gaan meestal en in meer of mindere mate ten koste van de natuur. Enerzijds trekken voorzieningen bezoekers aan. Het beleid van de Stichting is er dan ook op gericht een aantal recreatieve en educatieve voorzieningen te hebben die het Park grotere attractie verlenen. Anderzijds kunnen die voorzieningen regulerend werken en een goede zonering versterken.

Recreatieve voorzieningen

Dat voorzieningen bezoek aantrekken, is overduidelijk voor b.v. het Rijksmuseum Kröller-Müller, het Jachtslot St. Hubertus en de verharde fietspaden. Het is van belang zeker niet meer van dergelijke attracties te maken dan een gebied kan verdragen. Daarbij moet onderscheid worden gemaakt naar de aard van de attractie. Museum, jachtslot en restaurant kunnen grote aantallen bezoekers verwerken zonder dat het rondom gelegen natuurgebied hiervan te lijden heeft. Dit vereist alleen een goede bewegwijzering en een behoorlijke opvang ter plaatse. Met gespreide voorzieningen zoals het stelsel van verharde fietspaden, wandelroutes en wildobservatiepunten ligt dat anders. De invloed daarvan straalt meestal meer uit op het omringende gebied.

Het overgrote deel van de voorzieningen ligt in het midden van het park waar ook de hoofdwegen samenkomen. In 1938 is er begonnen met de bouw van het museum. Tevens vinden daar de culturele activiteiten plaats. In het overige

deel van het park heeft het natuurbeheer voorrang. Dit uitgangspunt van geconcentreerde recreatie heeft in de praktijk tot op heden over het algemeen bevredigend gewerkt.

Voorwaarden voor samengaan natuurbehoud - recreatie

Voor een goed samenspel tussen natuurbehoud en recreatie dient echter aan zekere voorwaarden te worden voldaan. Voor de Hoge Veluwe kan dit het beste worden toegelicht aan de hand van de vergelijking met een ongeveer overeenkomstig natuurgebied. Daarvoor kiezen we het Nationale Park Veluwezoom van Natuurmonumenten. Een globale vergelijking van de essentiële kenmerken in de relatie natuurbehoud - recreatie geeft tabel 1.

Uit dit overzicht blijkt dat aard en oppervlakte van het terrein een grote mate van overeenkomst vertonen vooral op de punten waar het hier om gaat. De bodem laat wel grote verschillen zien. De Veluwezoom is over het algemeen rijker door de aanwezigheid van gestuwd preglaciaal en door de aanwezigheid van löss- en leemhoudende gronden in het oosten en zuiden van het Park. Deze gronden hebben grote draagkracht in vlak terrein.

Voor recreatie kwetsbare terreinen zijn in Veluwezoom de geaccidenteerde heidevelden langs de zuidrand. Op de Hoge Veluwe zijn dit de korstmosvegetaties.

De kenmerken die voor de relatie

natuurbehoud-recreatie essentieel zijn, bevinden zich voorts in de infrastructuur. Het grote aantal ingangen in combinatie met de openbare wegen maakt de Veluwezoom in recreatief opzicht veel moeilijker te beheren. Het gebied is in juridische zin opgedeeld in wel 15 terreinen die in feite dag en nacht te bereiken zijn vanaf het stelsel van openbare wegen. De controle op de naleving van de toegangsbepalingen en op de stroperij vergt derhalve veel meer mankracht en is m.i. in feite nauwelijks overal uitvoerbaar.

Op zichzelf behoeft de openbaarheid van wegen nog geen nadeel te zijn in een gebied dat vrij toegankelijk is. Maar het zit veeleer in het starre karakter die deze openbaarheid met zich meebrengt. De overheid zal niet snel geneigd zijn om iets van deze openheid prijs te geven aangezien zij daarmee haar zeggenschap kwijtraakt. Ook een tijdelijke afsluiting voor het verkeer of het verleggen van routes is in de praktijk tot nu toe nauwelijks haalbaar gebleken wanneer een geïntegreerd natuurbehoud en recreatiebeheer dat wenselijk maakte. Grote natuurgebieden en zeker nationale parken kunnen alleen dan op de lange duur zonder schade belangrijke aantallen bezoekers ontvangen wanneer het aantal ingangen beperkt is en het beheer van natuurterrein, wegen en verkeer in één hand. Alleen dan zijn een goede opvang en zonering mogelijk.

De voorlichting en de natuureducatie zijn eveneens gebaat bij een zeer beperkt aantal ingangen, met name voor

openbare wegen	door openbare wegen gescheiden terreingedeelten	verharde fietspaden	openstelling	aantal bezoekers per jaar	voorzieningen voor publiek	personeel (mede) belast met toezicht
km verharde weg 28 km zandwegen paden	15	20	gratis toegankelijk op wegen en paden van zonsopgang tot zonsondergang. Niet in rustgebieden voor grofwild	niet bekend, schattussen half miljoen miljoen	bezoekerscentrum, 2 restaurants, 3 kiosken, 1 wildobservatiepunt, 23 gekeerde wandelroutes, ruiterspden	3 opzichters in volledige dienst 4 arbeiders/toezicht-houders 4 toezichthouders in deeltijd
en verigens 27 km rharde weg voor rkeer toegankelijk)	1	42	heffing entreegeld en toegang ook buiten wegen en paden van 08.00 uur tot zonsondergang. Niet in rust gebieden voor grofwild.	half miljoen	bezoekerscentrum met obvatiebos, 1 restaurant, museum met beeldentu, jachtslot met tuin, 400 witte fietsen, 4 wild-observatiepunten, 15 gem wandelroutes, ruiterspden kleine camping	5 opzichters in volledige dienst

het gemotoriseerd verkeer. Ook de kosten van toezicht zijn lager bij een goede infrastructuur. Deze situatie is op de Hoge Veluwe aanwezig en wordt begunstigd door de omrastering. Rasters zijn uiteraard geen doel op zich, maar ze kunnen voor de werkelijk grote natuurgebieden in Nederland in bepaalde situaties positief werken.

Plaats van recreatieve voorzieningen

De voorzieningen voor het publiek zijn zoals gezegd op de Hoge Veluwe geconcentreerd in één gebied, het zgn. land-

goed Hoenderloo. Als het terrein maar groot genoeg is en voldoet aan de hierbovengestelde eisen, behoeven recreatieve voorzieningen niet per se aan de rand te worden gesitueerd, zoals veelal wordt beweerd. De bezoekers dienen dan wel bij binnenkomst de algemene informatie te ontvangen over terreinindeling, recreatieve voorzieningen en een uitnodiging voor het bezoekerscentrum. Daarom moet het aantal ingangen beperkt zijn, hetgeen in de praktijk van het beheer op de Hoge Veluwe ook voldoet.

Mede naar aanleiding van de vergelijking kan worden opgemerkt dat in het beheer van Veluwezoom nog veel

Beeldentuin bij Rijksmuseum Kröller-Müller

valt te verbeteren. Hieraan wordt gelukkig gewerkt in het kader van het Proefgebied Nationaal Landschap Veluwe.

De Hoge Veluwe kan het huidige bezoek over het algemeen goed verwerken. Het levert geen blijvende schade aan de natuur. Uiteraard is de invloed van de recreanten, b.v. langs de verharde wegen, plaatselijk merkbaar zoals in vrijwel alle natuurgebieden. De oppervlakte van deze recreatieve zones in het

park bedraagt echter nog geen 1% van het totale gebied. Ik acht dat acceptabel, zeker wanneer daarmee wordt bereikt dat het gebied als geheel door de recreatie niet in kwaliteit achteruitgaat.

Van het bezoek aan de Hoge Veluwe komt 90% in de maanden maart tot en met oktober. Naar mijn mening kan het park op die basis zeker 600.000 bezoekers per jaar verdragen zonder schade. Wanneer het bezoek meer in de tijd zou kunnen worden gespreid, dan zou dit nog gunstiger zijn, maar de mogelijkheden hiertoe zijn gering. Het is niet de bedoeling de recreatieve voorzieningen nog belangrijk uit te breiden; alleen voor de natuureducatie staan voor de komende jaren nog enkele aanvullingen op het programma.

Summary

Nature conservation and recreation at the National Park De Hoge Veluwe.

Although half a million people visit the National Park De Hoge Veluwe yearly, very little damage is done to the vegetation. Damage occurs mainly along the few roads which lead to the centre of the park with the recreational facilities such as Museum Kröller-Müller and Visitors' Centre. The author states that the presence of only a few entrances is profitable for a management aimed on nature conservation. This year the National Park De Hoge Veluwe exists 50 years and it appears that recreation and nature conservation operated harmoniously.

Ir. C. J. Stefels

Stichting Nationale Park De Hoge Veluwe
Apeldoornseweg 250
7351 TA Hoenderloo

Jachtslot St. Hubertus

David van Dijk

Boekbesprekingen

J. Landwehr 1985. **Nieuwe Atlas Nederlandse Bladmossen**. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Natuurhistorische Bibliotheek no. 38 — Thieme, Zutphen. 568 p. 474 platen, 16 illustraties, waarvan 13 in kleur. ISBN 90-03-98110-8. Winkelprijs f 97,50; prijs voor leden van de KNNV f 75,—.

Met deze Nieuwe Atlas Nederlandse Bladmossen, uitgekomen op de dag van zijn erepromotie te Amsterdam, laat Landwehr wederom een fraai staaltje van zijn kunnen zien. In samenwerking met de bryologen van het Rijksherbarium te Leiden is op basis van z'n voorganger 'Atlas van de Nederlandse Bladmossen', al jaren uitverkocht, een uitstekende atlas samengesteld. Deze kan als zodanig bewonderd en gebruikt worden, maar komt nog beter tot zijn recht in combinatie met de binnenkort te verschijnen 'Bladmosflora van Nederland', waarop de atlas in hoge mate is afgestemd; zo zelfs, dat de (niet in die flora opgenomen) veenmossen in deze atlas een eigen plaatnummering hebben gekregen, en dat ook de in de flora nieuw te maken nomenclatorische combinaties al opge-

nomen zijn — als nomina nuda dus. In combinatie met de 'Atlas Nederlandse Levermossen' van dezelfde auteur beschikken we nu over prima illustraties van alle Nederlandse mossen die tot begin 1984 van ons land bekend waren — een situatie die voor weinig landen en voor weinig plantengroepen zal gelden!

In vergelijking met z'n voorganger is er in deze atlas veel gewijzigd, zoals de titel al aangeeft. In de oude platen zijn vele details verbeterd (en soms prachtige habitus-tekeningen toegevoegd), alle nieuwe soorten zijn getekend, en determinaties en nomenclatuur zijn geheel up-to-date gemaakt. Ook de tekst onderging ingrijpende wijzigingen. Zo zijn de door J. J. Barkman opgestelde oecologische karakteristieken van de soorten,